
सङ्गणक-माध्यमेन अन्वयः- काश्चन समस्याः

Amba Kulkarni

apksh@uohyd.ernet.in

Department of Sanskrit Studies

University of Hyderabad

Hyderabad

को नाम अन्वयः

रामः ग्रामं गच्छति

इति वाक्ये

रामः इति गमन क्रियायाः कर्ता

ग्रामम् इति गमन क्रियायाः कर्म

इति अन्वयः अपेक्षितः

इदम् अन्वय-ज्ञानम् कथम् जायते?

तत्र पद-विश्लेषणम् प्रथमम् आवश्यकम्

रामः = राम 1 पुं ए

ग्रामम् = ग्राम 2 पुं ए

गच्छति = गम् लट् कर्तरि प्रपु ए

परन्तु इदम् न पर्याप्तम्
पद - विश्लेषणानन्तरम् एकस्य पदस्य अपर - पदेन सह कः
सम्बन्धः इति अपि ज्ञातव्यम्
पदस्य पदेन सम्बन्धः ज्ञायते त्रिभिः उपायैः

- अभिहितत्वेन
- विभक्त्या (उपपदेन, निपातेन)
- सामानाधिकरण्येन

---

rAma.h

grAmam

gacchati

---

anabhihite

gacchati

grAmam

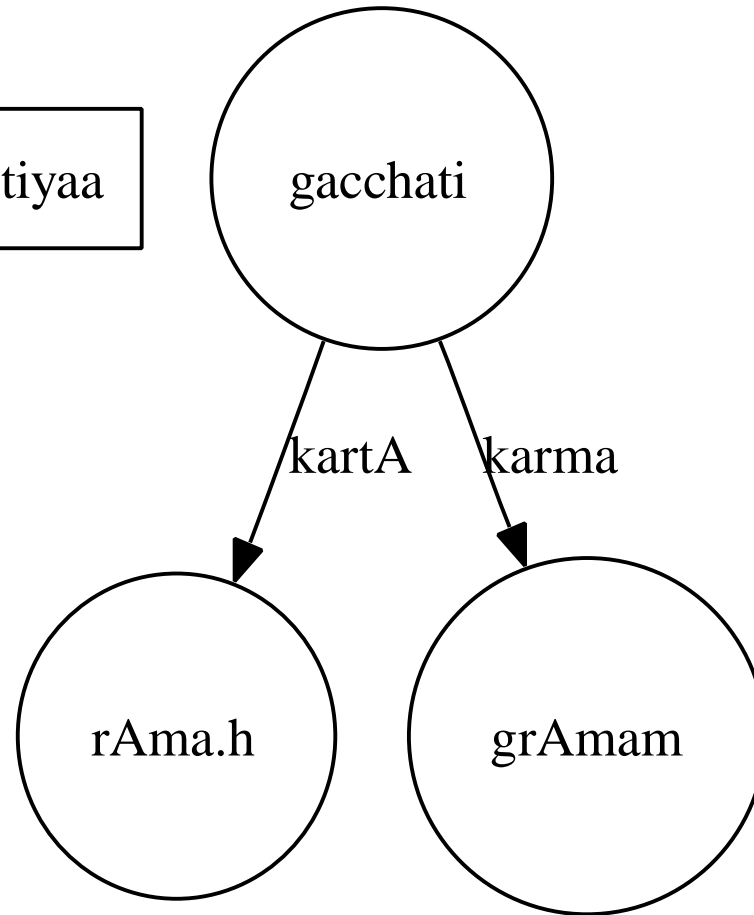
kartA

rAma.h

---

anabhihite

karma.ni dviitiyaa

अन्यम् एकम् उदाहरणम् पश्यामः

शकटं वनं गच्छति

अत्र पद-विश्लेषणं भवति-

शकटम् = शकट 1 नपुं ए / शकट 2 नपुं ए

वनम् = वन 1 नपुं ए / वन 2 नपुं ए

गच्छति = गमू लट् कर्तरि प्रपु ए

---

sakatam

vanam

gacchati

---

anabhihite

gacchati

kartA

kartA

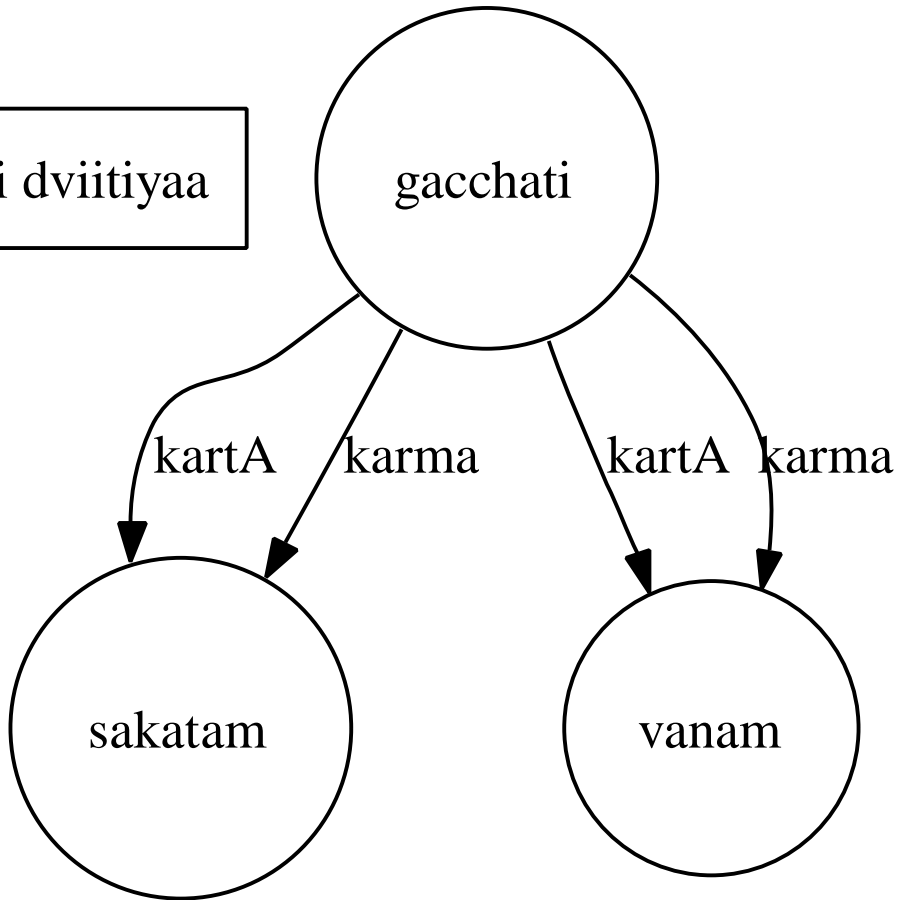
sakatam

vanam

---

anabhihite

karma.ni dviitiyaa

Every vibhakti denotes one and only one relation.

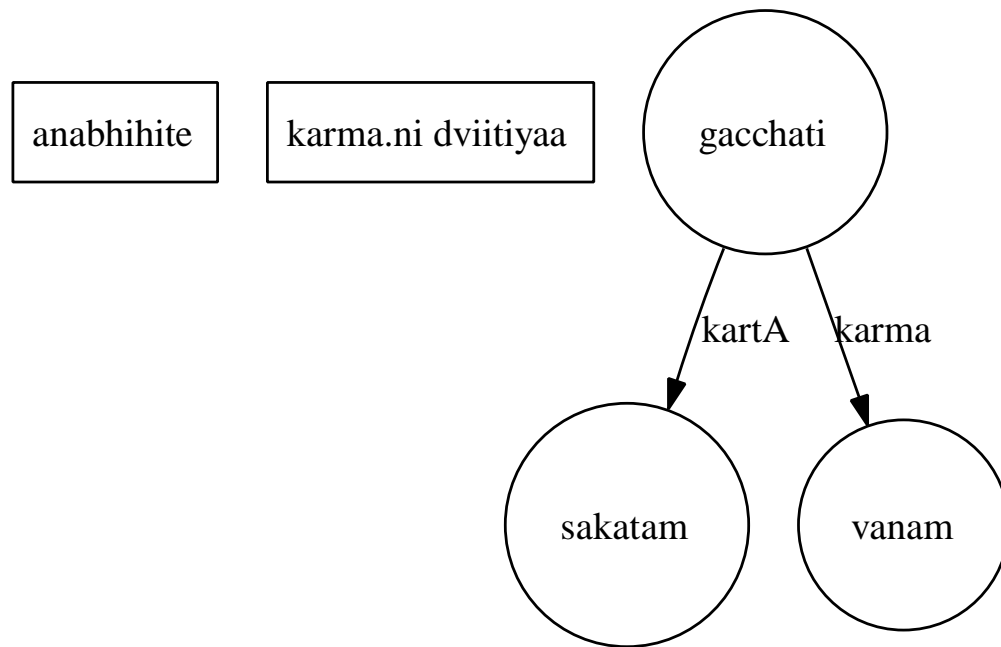
Every word in a sentence should be associated with some other word in the sentence.

Or in other words, there can not be unrelated words in a sentence.

There can not be more than one word representing the same kaaraka, unless the words are co-referential (samaanaadhikara.na).

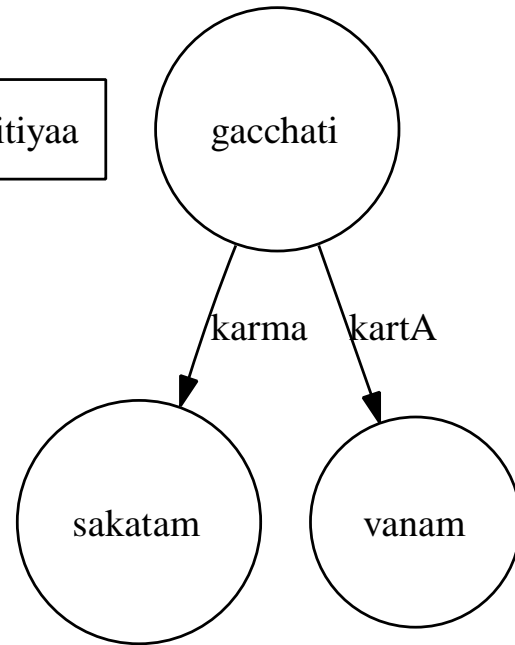
Thus there are 4 different possibilities.

---

anabhihite

karma.ni dviitiyaa

---

anabhihite

karma.ni dviitiyaa

gacchati

kartA

vanam

visheshanam

sakatam

---

anabhihite

karma.ni dviitiyaa

gacchati

karma

vanam

visheshanam

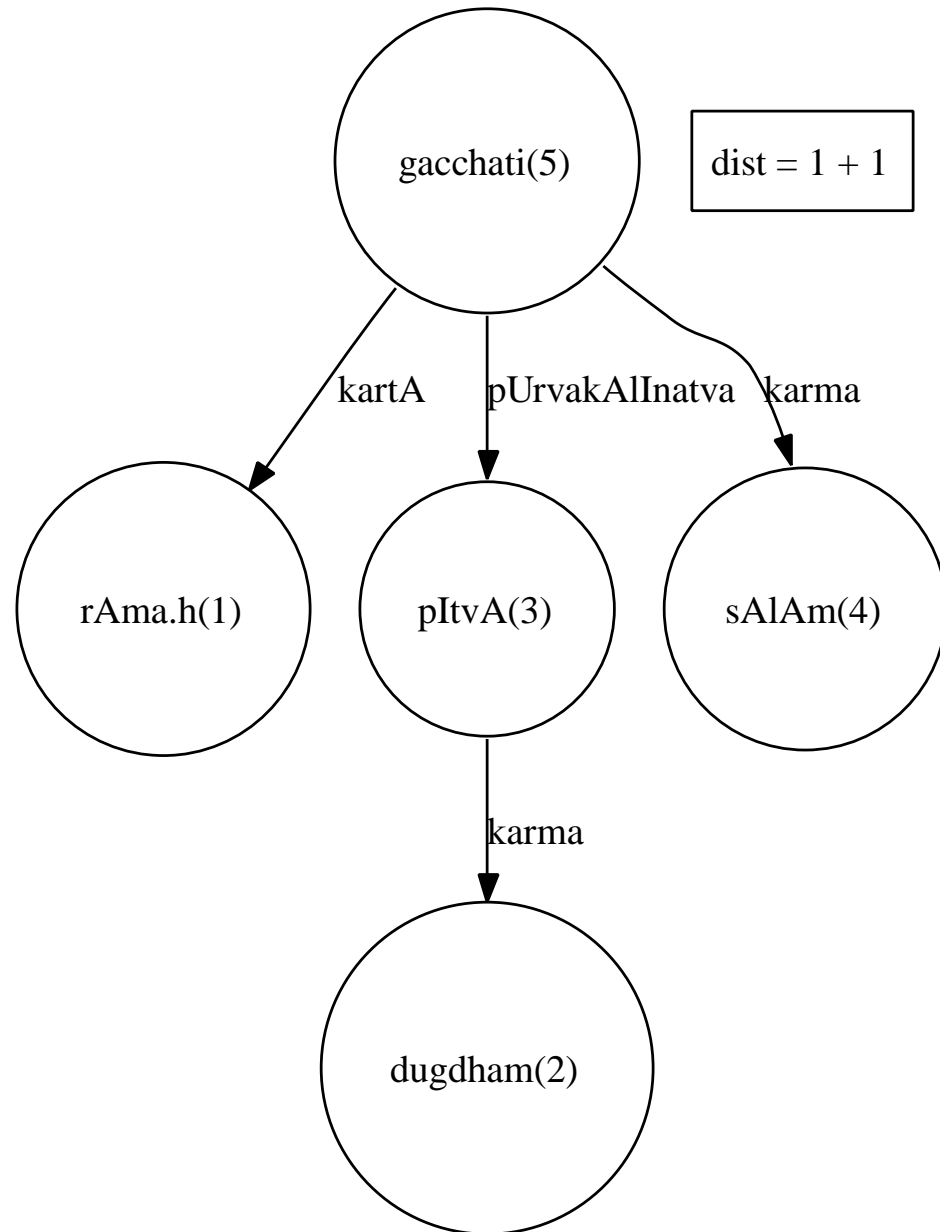
sakatam

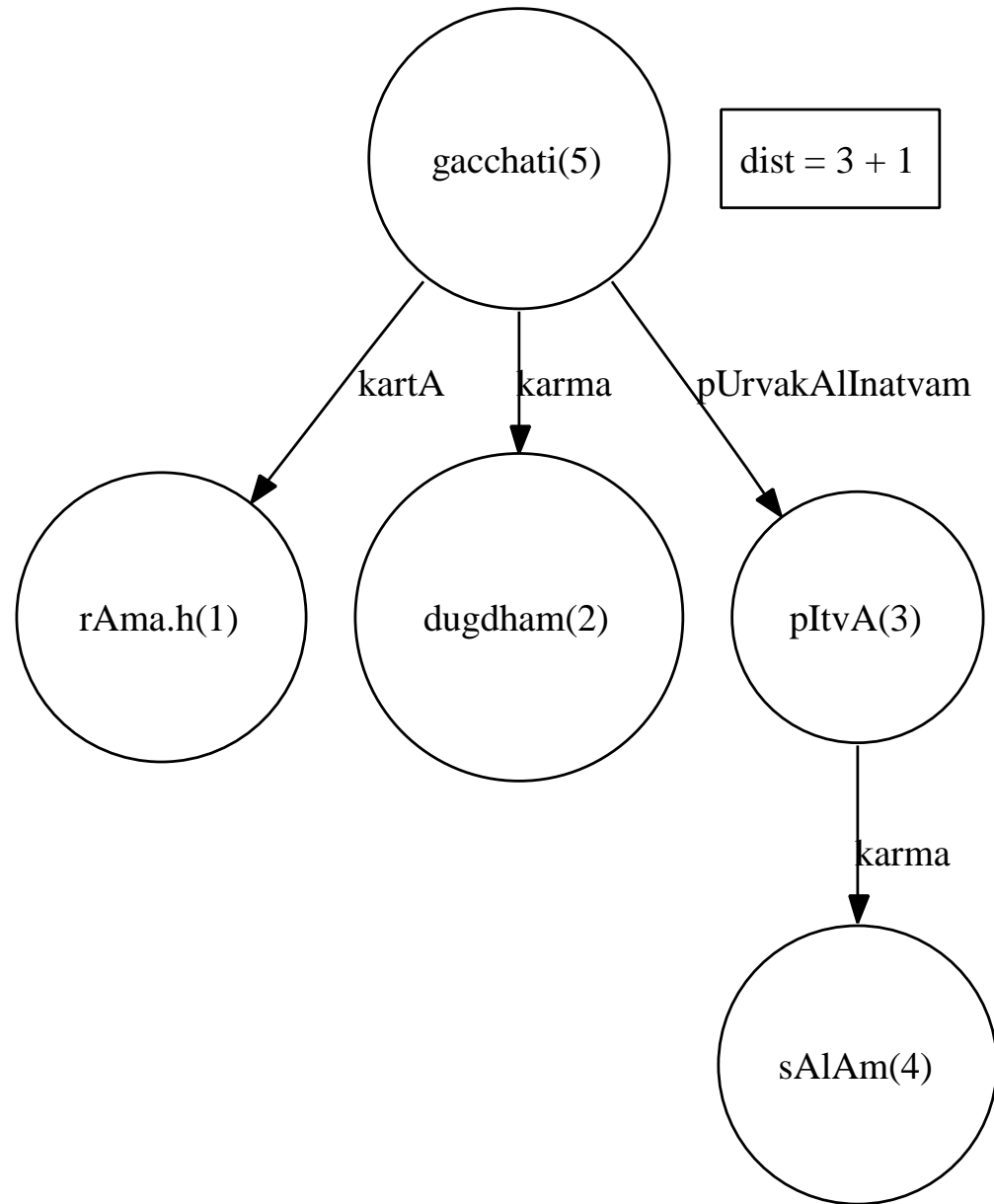

योग्यता एवं सन्निधि
रामः दुग्धं पीत्वा शालां गच्छति
अत्र दुग्धं एवं शालां द्वयोरपि द्विवचनयोः

गुहेन लक्ष्मणेन सीतया च सहितः रामः वनेन वनं गत्वा
बहूदकाः नदीः तीर्त्वा भरद्वाजस्य शासनात् चित्रकूटम्
अनुप्राप्य वने रम्यम् आवसथं कृत्वा देवगन्धर्वसङ्काशाः ते
त्रयः रममाणाः सुखं न्यवसन्